

Олексій Караманов

ВИХОВАННЯ У ПРОСТОРИ МУЗЕЮ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

EDUCATION IN THE SPACE MUSEUM: MODERN APPROACHES TO STUDY IN THE HIGH SCHOOL

Streszczenie

Nowoczesne reformy edukacyjne potrzebują nowych sposobów interakcji w trakcie nauczania. Te nowe metody powinny skoncentrować się na rozwijaniu świadomego stosunku studentów do uczenia się przez działanie. Dlatego tak ważne jest, aby zwrócić uwagę na pomysł nauczycieli edukacji w muzeum, co pomaga podnieść poziom szkolenia, zapewnia bliskie współdziałanie między nauczycielem a uczniami, wzbudza pozytywne emocje, pobudza uczniów do zainteresowania – zwiedzania muzeum, zapewnia komfortowe warunki do nauki i zachęca do wysokiej jakości wiedzy. Specyfiką edukacji muzealnej na uczelni wyższej jest stworzenie zintegrowanego szkolenia, wyobrażenie świata eksponatów muzealnych i doskonalenie swoich umiejętności w różnych sytuacjach.

Słowa kluczowe: muzeum, szkoła wyższa, integracja, edukacja muzealna, interakcja, komfortowe warunki nauczania.

Abstract

Modern education reforms cause the need for new forms of interaction during the education process. These new methods of interaction should emphasize the development of students' conscious learning in the process of subject practical activity. Thus it would be appropriate to turn educators' attention to the idea of museum education which helps to improve the methodology of museum lecture conducting. These types of lectures and seminars should ensure close interaction between the teacher and students; encourage positive level of their communication; stimulate students' interest to the museum learning; provide comfortable learning environment and promote high quality of students' knowledge. Specific character of the museum education at university level is students' progressive inclusion into the world of museum exhibits and improvement of students' ability to pedagogic activity at various situations.

Key words: museum, high school, integration, museum education, interaction, comfortable learning environment.

Вступ

В умовах розвитку нових тенденцій в структурі європейської вищої освіти зростає інтерес до моделювання культурного простору музею

у виховних цілях. Даний процес дозволяє сконцентрувати увагу на манері і характер подачі знань, що передбачають діалогічний характер навчання, відкритість до соціальних змін, вивчення культурної спадщини, спрямованість на розширення світогляду студентів. Це забезпечує якість і рівноправність в освіті, надання більшої свободи та відповідальності для самих вихованців, автономію навчальних закладів, демократизм у відносинах викладачів і студентів, довгострокове планування розвитку освіти¹.

Метою нашого дослідження є аналіз актуальних проблем виховання в просторі музею у контексті вищої освіти. Ми вважаємо, що ця мета дозволяє розкрити не тільки специфіку педагогічної взаємодії в музейному просторі, а й вирішити деякі суперечливі моменти у підготовці майбутнього вчителя. Такі заняття можна проводити у ході викладання різних (переважно гуманітарних) навчальних курсів, що передбачають:

- більш глибоке розкриття виховного потенціалу конкретної навчальної теми;
- вивчення проблемних питань, пов'язаних з неоднозначністю в оцінках та інтерпретації;
- занурення в особливу музейну атмосферу з метою застосування різних прийомів спілкування.

Даний перелік можна продовжувати, проте слід зауважити, що однією з головних завдань занять у музеї є популяризація цих закладів культури, залучення до них нових відвідувачів, що особливо актуально в сучасних умовах. Тому для нас важливі виховні аспекти організації і проведення музейних занять.

Музейна педагогіка – наука про виховання засобами музею

Сучасне розуміння музейної педагогіки охоплює різні аспекти соціалізації особистості в музеї, зокрема, зміни психологічної атмосфери діяльності людини в умовах особистісно-орієнтованого виховання, постійної інтеграції педагогічних дисциплін, інтенсифікації навчального процесу.

Як зазначав російський вчений Б. Столяров, музейну педагогіку можна визначати по-різному: як науку про виховання засобами музею, як посередницьку діяльність, що забезпечує взаємозв'язок між музеями, їх колекціями та відвідувачами, і як наукову дисципліну на межі музеєзнавства та педагогічних наук, що вивчає освітньо-виховні цілі

¹ С.Ф. Клепко, Модернізаційні процеси в сучасній освіті. – К.: Шкільний світ, 2008. – С. 50.

суспільства щодо специфічних умов музейної комунікації². Отож, музейна педагогіка передбачає наявність власної внутрішньо узгодженої системи понять і категорій, центральне місце в якій посідає музей.

В умовах освітніх трансформацій передбачається нове осмислення культурологічної функції музею, що є не лише універсальним явищем культури, а й місцем спілкування, взаємодії відвідувачів. Таке розуміння виявляється у діалогічній формі музейної комунікації, характерної для музеїв, що виконують функції центрів культурно-громадського життя. У ході діалогу між різними людьми музей забезпечує взаємодію різних ціннісних установок, також притаманних і для суспільства.

Апробація музейних спецкурсів для студентів-істориків

На прикладі апробації спецкурсів „Основи музейної педагогіки” та „Культурно-освітня діяльність музеїв” для студентів III–IV курсів історичного факультету Львівського національного університету імені І. Франка нами виявлено актуальність музейно-педагогічної тематики у системі підготовки історика до професійної діяльності. Це зумовлено необхідністю широкого й повсюдного впровадження музейної педагогіки у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів, а також ознайомлення студентів – майбутніх вчителів історії з принципами, методами та формами роботи у музеях різного профілю, формування у них професійних навичок взаємодії з учнями у ході ознайомлення зі світовою та національною культурою. Це сприяє підвищенню мотивації навчання студентів та особистісному зростанню майбутнього вчителя, вихованню його культури на основі реалізації принципів гуманізації та особистісно-орієнтованого виховання.

Елементи спецкурсів були включені також в тематику занять зі студентами інших факультетів гуманітарного напрямку, що дозволило розкрити характер і зміст міждисциплінарних зв'язків музейної педагогіки.

Одним з найбільш вагомих досягнень було усвідомлення студентами своєї обізнаності у питаннях про життя молоді з різного культурного і соціального середовища. У результаті студенти почали усвідомлювати свою компетентність, бачити різні недоліки у системі навчальної та виховної роботи з учнями (невідповідність навчальних матеріалів і методів педагогічної взаємодії; неефективність навчання; невміння спілкуватися зі своїми колегами).

² Б.П. Столяров, Музейная педагогика. История, теория, практика: Учебное пособие. М., 2004. – С. 105.

Зазначені спецкурси сприяли вивченню студентами теоретичних й практичних аспектів розвитку музейної педагогіки у контексті:

- міжпредметної взаємодії з музеєзнавством, культурологією, мистецтв-ознавством, історією, літературою, краєзнавством;
- аналізу й узагальнення досвіду використання інноваційних технологій та науково-освітнього потенціалу музеїв для розкриття творчих здібностей особистості;
- формування у них навичок комунікації в процесі підготовки і проведення музейно-педагогічних занять з дитячою аудиторією;
- розвитку здібностей сприйняття музейної інформації, розуміння мови музейної експозиції;
- виховання емоційного ставлення до музейного предмету на основі розвитку уяви, фантазії і творчої активності.

Акцентування уваги на історії не є випадковим, оскільки саме вона надає музейної педагогіки широку дослідницьку базу, знаряддя праці, обумовлює актуальну постановку проблем будь-якого дослідження й розширює сферу його прикладного використання і т.д. Міждисциплінарний характер обумовлює також використання загальних методів дослідження, наприклад, аналізу джерел, інтерпретації, занурення в історичне середовище, порівняння.

Ми вважаємо, що сучасні заняття з історії повинні сприяти розвитку навичок критичного мислення, одночасно сприяючи якісному засвоєнню знань на основі принципів об'єктивності та науковості. Важливим завданням при цьому є підготовка в умовах сучасного вищого навчального закладу справжнього професіонала-історика, здатного вирішувати складні наукові завдання, одночасно, будучи авторитетним і доступним. Такий підхід допомагає подолати розбіжності між академічним професійним навчанням і неформальною освітою, акцентуючи увагу на практичному використанні отриманих знань³.

У даному контексті можна використовувати простір музеїв для вироблення необхідних професійних навичок історичного мислення, виховання й формування певних особистісних якостей, організації різних тренінгів, лекцій та семінарів з музейної тематики, оскільки фаховість історика визначається не лише набором традиційних умінь і навичок, а й рівнем спілкування, можливістю організовувати предметні дискусії та ін.

³ О.В. Караманов, Філософія конструктивізму і особистісно-зорієнтований підхід у педагогічній діяльності // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського (Зб. наук. праць). – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2007. – № 5–6. – С. 196–200.

Використання музейної педагогіки у професійній підготовці студентів

Як зазначають джерела, вибір музейно-педагогічних методів повинен бути ретельно обдуманим, оскільки їх застосування обумовлене такими параметрами, як напрям, форма, соціально-психологічні характеристики музейної аудиторії. Залежно від цілей, музейно-педагогічні методи можуть мати навчальний, виховний або розвивальний характер. Для вирішення завдань навчання у музеї найчастіше використовуються дидактичні та рольові ігри. Для вирішення завдань виховання – методи стимулювання самостійної діяльності й діалогічного спілкування, що дозволяють перевірити правомірність висловлюваних суджень. Розвивальні завдання допомагають вирішити методи порівняння та контрасту або метод театралізації⁴.

В умовах вищого навчального закладу ми вважаємо доречним активну підготовку студентської молоді, що навчається на спеціальностях гуманітарного профілю, до професійної педагогічної діяльності шляхом використання засобів музейної педагогіки.

Для кращого розуміння інтеграції вищого навчального закладу у просторі музею необхідно визначити умови оптимальної взаємодії зі студентами; виявити потенційні міждисциплінарні можливості різних навчальних дисциплін, засоби активізації студентів та їх здатність до творчості; виділити чинники розвитку їх інтелекту на основі аналізу низки якостей – критичності, допитливості, гнучкості; встановити залежність формування інтелектуальних здібностей студентів у музеї від способів організації музейної комунікації.

Сучасне розуміння музею представляє його як репрезентатора соціокультурної функції у контексті розширення можливостей освіти. У той же час музей може розглядатися як інститут спілкування і взаємодії різних культур. Крім цього, музей здатний не тільки „занурювати” глядача до культури минулого, а й „прокладати містки” до цінностей сьогодення.

На нашу думку, у вищому навчальному закладі об'єктивно необхідним є розробка інтегрованих навчальних курсів, що передбачають активну діяльність студентів у просторі музею у ході створення комфортного середовища навчання й виховання. Зокрема, це можуть бути дисципліни педагогічного профілю – навчальні курси „Педагогіка”, „Педагогічна майстерність”, „Основи педагогіки і психології”, „Педагогіка вищої школи”. Для цього першим кроком до їх проведення може бути вступна музейна лекція на предмет розуміння і порівняння основних педагогічних

⁴ Т.П. Мышева, Музейная педагогика в современном социокультурном образовательном контексте. – Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2008. – С. 51.

категорій в освітньому просторі і середовищі музею. Таке заняття (разом з відповідно підібраними прийомами й дидактичним матеріалом) буде стимулювати студентів до роздумів про інтеграцію музею та вищого навчального закладу у напрямку створення нових музейно-педагогічних технологій, форм організації навчання та актуальних моделей комунікації з відвідувачами; підготовки до роботи з учнями загальноосвітніх шкіл⁵.

Власне у музеї найбільш ефективно буде відбуватися самовираження й самореалізація особистості, розвиток її творчих здібностей, адже повноцінне формування сучасної молоді неможливо без засвоєння минулих культурних досягнень людства.

У цьому контексті доречно звернути увагу на навчальні дисципліни культурно-мистецького спрямування: „Історія мистецтва”, „Естетика”, „Теорія та історія культури” („Культурологія”), „Прикладна культурологія”.

Включення цих дисциплін у простір музею може бути реалізоване на основі організації й проведення інтегрованих занять, що поєднуюватимуть традиційні лекцію та семінар. Зокрема, такі заняття можна присвячувати обговоренню різних аспектів художніх творів, представлених у музеї (виділення історичних аспектів їх створення і появи у цьому музеї, визначення стилю, жанру, виду мистецтва; естетичної цінності експонатів, культурологічної складової картини, її значення для сучасності).

Найбільший потенціал у плані практичного застосування, на нашу думку, мають спеціалізовані курси: „Основи музейної педагогіки”, „Музезнавство” („Музеологія”) „Музейна комунікація”, „Культурно-освітня діяльність музеїв”; „Музей і нематеріальна культура”, „Історичне краєзнавство”. Саме вони здатні забезпечити ефективну взаємодію викладача і студента у просторі музею, створити відповідні умови для засвоєння необхідних знань, оволодіння практичними методами та прийомами музейно-педагогічної діяльності.

Алгоритм роботи зі студентами під час реалізації даних спецкурсів передбачає постійну взаємодію, раціональне погодження теоретичного і практичного матеріалу, застосування сучасних освітніх технологій.

Вирішення актуальних проблем виховання засобами музейної педагогіки в умовах вищої школи ми вбачаємо у підвищенні загального рівня професійної орієнтації студентів. Це передбачає усвідомлення значущості музейного предмета, – з функції простого експонату він втілюється у своєрідний образ-символ певної епохи, культури і „перетворює” відвідувача на людину-творця, яка активно пізнає світ й намагається його змінити. У ході музейного заняття з’являється

⁵ О.В. Караманов, Вищий навчальний заклад у просторі музею: перспективи впровадження інтегрованих курсів // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 26. – С. 138.

можливість досить точно виявити й продемонструвати, як триває процес пошуку та інтерпретації інформації, що міститься у кожному музейному предметі; як впливають на розуміння індивідуальні особливості та властивості пам'ятки; як слід правильно організувати роботу з музейним предметом для збільшення його емоційного впливу. Водночас музей формує малий світ предметів – своєрідну культуру в культурі, що інформує суспільство про його минуле.

Можливість продемонструвати й використовувати свої знання у процесі взаємодії з учнями, ознайомленні їх з музейними експонатами підвищує власну самооцінку студентів, сприяє безпосередньому формуванню у них професійних навичок, коли враховується їх мотивація до навчання, індивідуальний темп, професійні перспективи, загальні здібності та практичний досвід. На нашу думку, така практика дозволяє точніше визначати роль повсякденної історії у суспільному житті, обмінюватися інформацією та розуміти різні аспекти співпраці музею зі школою.

Організація виховної роботи зі студентами у просторі музею

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що характерними рисами організації виховної роботи зі студентами в просторі музею є:

- засвоєння інформації на якісно новому рівні у процесі формування додаткових знань на основі музейної комунікації;
- розвиток творчих здібностей особистості, що передбачає використання потенціалу музею, зосередженого в пам'ятках матеріальної та духовної культури, шляхом „входження” в систему кращих прикладів, традицій культури минулого;
- удосконалення навичок неформального міжособистісного спілкування у процесі встановлення ділових або дружніх контактів на основі спільних інтересів, пов'язаних з тематикою музею і змістом його колекцій⁶.

Перспективами реалізації елементів музейної освіти в умовах вищої школи є організація культурно-освітніх центрів музейної педагогіки при вищих навчальних закладах під час їх співпраці з загальноосвітніми школами. Це важливо для пропаганди актуальної культурної спадщини, активізації використання виховного потенціалу музею шляхом залучення більшої кількості молодих людей до музейно-педагогічної діяльності. Партнерство між школою, університетом та музеєм може стати одним

⁶ О.В. Караманов, Музейна педагогіка як засіб формування професійних цінностей студента-історика // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – Вип. 21 – Ч. 2. – С. 119–125.

з найбільш яскравих прикладів „живого спілкування” у новому освітньому просторі, оскільки сприяє утворенню громадянського суспільства. Це партнерство спрямоване на об'єднання зусиль різних людей, надання для них можливості розглядати власні дії в контексті діяльності інших і вважати позиції інших вагомим аргументом для власного вибору.

Бібліографія

- Караманов О.В., Вищий навчальний заклад у просторі музею: перспективи впровадження інтегрованих курсів // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 26.
- Караманов О.В., Музейна педагогіка як засіб формування професійних цінностей студента-історика // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – Вип. 21 – Ч. 2. – С. 119–125.
- Караманов О.В., Філософія конструктивізму і особистісно-зорієнтований підхід у педагогічній діяльності // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. К.Д. Ушинського (Зб. наук. праць). – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2007. – № 5–6. – С. 196–200.
- Клепко С. Ф., Модернізаційні процеси в сучасній освіті. – К.: Шкільний світ, 2008.
- Мышева Т.П., Музейная педагогика в современном социокультурном образовательном контексте. – Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2008.
- Столяров Б.П., Музейная педагогика. История, теория, практика: Учебное пособие. М., 2004.